

van
Swieten
society

Maandag 28 januari 2019

TivoliVredenburg - Hertz - 20.00 uur

Voorprogramma 19.15 uur:

Beethovens Gassenhauer Trio

VAN SWIETEN SOCIETY

Salon op de Olympus

Heleen Hulst, Sophie Wedell, viool

Bernadette Verhagen, altviool

Albert Brüggem, Diederik van Dijk, cello

Bart van Oort, fortepiano

Johann Nepomuk Hummel 1778-1837

Pianotrio nr. 6 in Es groot opus 93

Allegro con moto

Un poco larghetto

Rondo; Allegro con brio

Johann Ladislaus Dussek 1760-1812

Pianokwartet in Es groot opus 56

Larghetto Quasi Andante

Prins Louis Ferdinand 1772-1806

Pianokwintet in c klein opus 1

Menuetto

Pauze

Franz Schubert 1797-1828

Strijkkwintet in C groot D956

Allegro ma non troppo

Adagio

Scherzo (Presto) - Trio (Andante sostenuto)

Allegretto

Tegenpolen met dezelfde muzikale taal

Schuberts enige strijkkwintet wordt beschouwd als een van de grootste kamermuziekwerken uit de muziekgeschiedenis. De Van Swieten Society had al lang de wens om het uit te voeren. Welke andere kamermuziek kun je samen met zo'n meesterwerk laten horen zonder dat ze ten ondergaan in de grandeur? Schuberts genie straalt in het gezelschap van tijd- en stadgenoten die betekenisvolle, prachtige muziek schreven. Vaak hadden ze een grotere reputatie dan Schubert. We noemen ze nu 'Kleinmeister': grootheden wier werken niet altijd de tand des tijds hebben doorstaan. Terecht of niet, die beslissing laten we aan u. Grotere tegenpolen dan Prins Louis Ferdinand van Pruisen, de oorlogszuchtige poëet, Franz Schubert, het bescheiden genie, de bohémien Jan Ladislaus Dussek en de verfijnde estheet Johann Nepomuk Hummel zijn nauwelijks denkbaar. Toch leefden ze in dezelfde tijd en deelden ze dezelfde muzikale taal. Louis Ferdinand en Dussek waren onwaarschijnlijke vrienden; Dussek was bij hem toen de prins sneuvelde in de Slag bij Saalfeld en componeerde een hartverscheurend muzikaal grafscript. Hummel en Schubert deelden dezelfde stad, Wenen, maar uit niets blijkt dat ze ooit samen een Sachertorte deelden. Hebben ze elkaar gekend, beïnvloed, bewonderd?

Hummel, wonderkind in de voetsporen van Mozart

Johann Nepomuk Hummel mocht zich als wonderkind al verheugen in de belangstelling van Mozart, die hem zo getalenteerd vond dat hij hem in huis nam en les gaf. In 1788, na Mozarts lessen, maakte hij samen met zijn vader als wonderkind een tournee van vijf jaar door heel Europa. Hij keerde in 1793 terug naar Wenen, waarna hij ongeveer tien jaar voornamelijk bezig was met studeren, componeren en lesgeven. Vanaf 1814 kwam daar verandering in toen hij na zijn huwelijk door zijn echtgenote werd overtuigd om weer te gaan optreden. De timing bleek uitstekend: zijn optredens tijdens de galabijeenkomsten gedurende het Congres van Wenen (1814-15) waren een sensatie. Hummel werd een van de meest vooraanstaande muzikale figuren in het Weense muziekleven en door zijn tijdgenoten beschouwd als de evenknie van Beethoven. In 1818 werd hij Kapellmeister in Weimar, wat hem de gelegenheid gaf om opnieuw veel te reizen en veel te componeren, zowel voor het hof als voor zijn eigen tournees. Hij werd een van de toeristische attracties van Weimar: voor een gecultiveerde bezoeker kon geen bezoek aan de stad compleet zijn zonder Goethe te bezoeken of Hummel te horen spelen. Hummel werd geprezen om de helderheid van zijn spel, zijn prachtige en delicate toon, en om zijn buitengewone technische ontspanning.

'Meest gewaardeerde vriend,

Ik beschouw mezelf gelukkig u te kunnen verzekeren dat u een van de meest rechtschapen, eerlijke, en in de muziek meest uitmuntende man tot zoon hebt.'

Brief van Joseph Haydn aan Johan Ladislaus Dusseks vader, 1792

Dussek, van lichte salonstijl tot muzikale hoogstandjes

Zoals de meeste vroeg-romantische componisten kon Johan Ladislaus Dussek afhankelijk van de opdrachtgever diepgaande, doorwrochte werken componeren of schrijven in een lichte salonstijl, hoewel altijd meesterlijk en melodieus. Het is eigenlijk altijd wel duidelijk voor welke 'klasse' een werk gecomponeerd werd. Variaties over een populair lied konden in alle concerten worden uitgevoerd, in de buitenlucht of in de salon, voor een hoogstaand of een minder elitair publiek. Maar de werken waar Dussek zelf mee op het podium kwam, waaronder dit Pianokwartet, waren niet geschikt voor de lichte sfeer van een bourgeois salon of voor de pianistische mogelijkheden van de vele 'dilettantes'. Hetzelfde geldt voor een deel van de solo pianosonates. Dussek componeerde muziek voor zijn eigen optredens tot in zijn laatste jaren. Net als bijvoorbeeld Beethoven maakte hij daarbij een ontwikkeling door waarbij zijn serieuze muziek in toenemende mate te complex werd voor het publiek dat steeds meer gewend raakte aan lichte muziek zoals de Weense wals of de Franse salonmuziek. Tijdens zijn leven was Dusseks lichtere muziek mateloos populair: sommige werken werden wel tien keer herdrukt. Na zijn dood raakte hij snel vergeten. Tegenwoordig wordt hij als een belangrijk voorloper van de Romantiek beschouwd. Tussen 1804 en 1806 was Dussek samen met de beroemde violist Louis Spohr in dienst van Prins Louis Ferdinand van Pruisen. Spohr schrijft in zijn autobiografie over het wilde en zorgeloze leven dat zij in die jaren leidden terwijl zij met de prins van het ene naar het andere slagveld trokken, eindigend met de dood van de prins in de slag bij Saalfeld in 1806.

Ferdinand van Pruisen, militair en gevoelsmens

De bijnaam van Louis Ferdinand van Pruisen, Prins van Pruisen, was 'de Pruisische Apollo'. Al in zijn jeugd viel zijn muzikaliteit op maar gezien zijn hoge afkomst was het onvermijdelijk dat hij in 1789 kapitein werd in het Pruisische leger. Na 1800 leerde hij in Berlijn de toen al beroemde pianist en componist Johan Ladislaus Dussek kennen. Ze werden vrienden en Dussek stimuleerde Louis Ferdinand tot componeren. Toen in 1806 een nieuwe oorlog met Frankrijk uitbrak kreeg hij het bevel over de voorhoede van het leger. Dussek ging met hem mee naar het slagveld en was erbij toen Louis Ferdinand sneuvelde in de Slag bij

Saalfeld (10 oktober 1806). Louis Ferdinands genie blijkt zeker uit de pianokwartetten en kwintetten die hij componeerde. Hij moet een virtuoze pianist zijn geweest maar daarnaast beschikte hij over een zeer goede smaak en een rijk gevoelsleven. Zelfs Beethoven prees hem om zijn composities. In die tijd was het een goed gebruik dat een componist zijn debuut maakte met een pianotrio, het genre van de adel, en daarmee zijn visitekaartje afgaf. Maar wat te doen als je zelf van adel was? Louis Ferdinands opus 1 was dan ook een pianokwintet. Daarna kwamen pianotrio's opus 2 en 3 en de pianokwartetten opus 5 en 6. Al deze werken zijn de moeite van instuderen en uitvoeren meer dan waard en zullen hem Dusseks en Spohrs lof hebben opgeleverd.

Schubert en het oogstjaar 1828

Franz Schuberts laatste kamermuziekwerk, het Strijkkwintet in C, wordt soms het 'Cello Kwintet' genoemd omdat het voor een standaard strijkkwartet plus een extra cello is gecomponeerd. Het lijkt waarschijnlijk dat Schubert het kwintet schreef in de toonsoort C groot omdat hij geïnspireerd was door de strijkkwintetten van Mozart (KV515) en Beethoven (opus 29), beide in C maar voor strijkkwartet met een extra altviool.

Het werd in 1828 geschreven, niet meer dan twee maanden voor zijn dood. Zijn gezondheid was al sterk achteruitgegaan, en de koortsachtige productie van de laatste elf maanden van zijn leven moeten hem extra hebben uitgeput. Het Tweede Pianotrio in Es, de grote Symfonie in C (begonnen in 1825), de Fantasie in f klein voor vier handen, de liederencyclus *Winterreise*, de *Klavierstücke* en de laatste drie pianosonates zijn maar een greep uit de overweldigende reeks meesterwerken van de in 1828 nog altijd jonge componist. Toch is het wensdenken om in dit kwintet, of in een van de andere werken uit zijn laatste jaar een soort zwanenzang te zien van een componist die gaat sterven en op de valreep zijn meest geniale werken weet te creëren. Ondanks zijn zwakke gezondheid was Schubert juist vol energie: hij was geïnspireerd door de toenemende waardering van zijn werken. Schubert stuurde het kwintet samen met enkele andere composities naar de uitgever Probst ter overweging om uit te geven en merkte op dat '... de kwintet-repetities beginnen in de komende dagen. Mocht toevallig een van deze werken zich van uw aandacht overtuigen dan hoor ik het graag'. Probst antwoordde dat hij meer geïnteresseerd was in Schuberts liederen en zijn meer populaire pianomuziek. Het kwintet bleef onuitgegeven tot 1853.

Bart van Oort

Voorprogramma

Hertz - 19.15 uur

Angélica Meza, klarinet

Sophia Witmer, cello

Blake Proehl, fortepiano

Beethovens Gassenhauer Trio

Ludwig van Beethoven 1770 – 1827

Trio voor klarinet, cello en piano in Bes, opus 11 (1797)

'Gassenhauer'

Allegro con brio

Adagio

Tema con variazioni: Allegretto

Beethoven componeerde zijn Trio opus 11 in 1797 op verzoek van de beroemde klarinettist Joseph Bär, die hem vroeg om het thema 'Pria ch'io l'impegno' uit Joseph Weigl's komische opera *L'Amor Marinaro* te gebruiken. De bijnaam 'Gassenhauer' ontstond door de populariteit van de opera en de alomtegenwoordigheid van dit liedje in de straten en steegjes ('Gassen') van Wenen. Het eerste deel begint met krachtige unisono's, en na een intense cadens volgt een ingetogen thema, verrassend in een afgelegen toonsoort. Het *Adagio* brengt de zangerige kwaliteiten van alle instrumenten op de voorgrond. Het derde deel bestaat uit variaties over 'Pria ch'io l'impegno'.

Blake Proehl studeerde (moderne) piano aan de universiteit van South Dakota, en piano-pedagogiek en performance aan de Baylor University in Texas. Tijdens zijn studie en werkzaamheden voor het Nationaal Muziek Museum raakte hij geïnteresseerd in historische instrumenten en historische uitvoeringspraktijken. Op dit moment studeert hij fortepiano bij Bart van Oort en Petra Somlai aan het Koninklijk Conservatorium in Den Haag.

Angélica Meza is een Argentijnse klarinettist die zich de laatste vier jaar heeft gespecialiseerd in historische uitvoeringspraktijken. In die hoedanigheid werkte ze mee aan concerten en (opera)projecten in Argentinië, Chili en Brazilië. In 2017 verlegde ze haar werkterrein naar Europa, waar ze te horen was met Camerata Vocale en Instrumentale in België, het Franse La Petite Symphonie & Les Lunaisiens, Ensemble La Fontaine in Zwitserland en ensemble 't Kabinet in Amsterdam. Ze studeert klassieke klarinet en bassethoorn bij Eric Hoeprich aan het Koninklijk Conservatorium in Den Haag.

De Amerikaanse celliste **Sophia Witmer** werd geboren in Tokio. Ze studeerde cello bij Nakako Nishizawa en Hidemi Suzuki in Japan. Al sinds haar jeugd luisterde ze graag naar oude muziek en uitvoeringen op historische instrumenten, en het was haar wens om ook zelf op darmsnaren te gaan spelen. In 2015 begon ze met haar studie historische cello bij Lucia Swarts aan het Koninklijk Conservatorium in Den Haag.

Uit de Dagboeken van de Van Swieten Society

Bart en de uitgevloegen piano's

Nu de verbouwing van ons monumentale Schiedamse huisje eindelijk begonnen is met de bijbehorende overlast van stof en puin, moeten de meeste van onze kwetsbare historische vleugels tijdelijk elders wonen. Gelukkig zijn er altijd goede en liefhebbende verzorgers te vinden. De drie fortepiano's die we het meest gebruiken wonen nog thuis, gelukkig. Het zou anders maar een leeg huis zijn. Het jaar 2019 belooft een spannend jaar te worden. Met de ingrijpende renovatie, diverse cd-opnames die in onze tijdelijke werkruimte worden voorbereid, festivals en aanstaande tournees is het de kunst om goed te plannen en ondertussen toch van het leven en vooral van kleine Anna te genieten. Schubert en zijn collega's op de Olympus zijn het eerste programma van het nieuwe jaar, muziek die precies geschikt is om in de kersttijd mee bezig te zijn.

Sophie studeert af

De eerste twee maanden van dit jaar zijn voor mij een relatief rustige periode om mij op de komende projecten voor te bereiden. Begin februari is mijn kamermuziekgroep Ensemble Arava bij mij in Den Haag te gast om een nieuw programma met Duitse en Oostenrijkse barokmuziek in te studeren. We wonen in drie verschillende landen en we repeteren altijd op een andere plek. Nu ben ik een keer aan de beurt om thuis te mogen werken – heel fijn! In 2019 zal ik na 10 jaar eindelijk mijn studie beëindigen. Voor mijn eindexamen heb ik voor kamermuziek van Beethoven, Schubert en Brahms gekozen, omdat het altijd mijn droom was om mijn passie voor klassiek en romantisch repertoire met de klank van darmsnaren te combineren. Ik verheug me erg op Schubert kwintet, een van mijn favoriete stukken. Ik heb het heel vaak met vrienden thuis gespeeld, maar tot nu toe nog nooit uitgevoerd en ik ben dus heel blij om hiermee het jaar te beginnen.

Diederik soleert

In de aanloop naar de kerst speelde ik een stuk of zeven keer de *Messiah* van Händel; de meeste uitvoeringen met de Nieuwe Philharmonie Utrecht onder leiding van Johannes Leertouwer. Ik was daar de continuo-cellist en

dat is altijd een dankbare doch intensieve klus. Vanuit zo'n barok-cellopartij kan je - nee, moet je zelfs - zowel kunnen sturen als volgen; vaak op paradoxale wijze beide tegelijkertijd.

Tussen de feestdagen door richt ik mijn studie-pijlen alvast op wat er in januari allemaal op stapel staat. Natuurlijk verheug ik me zeer op het Schubert-kwintet en het Hummel-trio met de Van Swietens. Verder speel ik met Combattimento een aantal keer een programma met Italiaanse Barok. Bruisende sonates en concerten van Scarlatti, Vivaldi, en Brescianello en een celloconcert van dall'Abaco waarin ik de solopartij mag spelen. Laatstgenoemd werk is een soms stralend en soms zwierig muziekstuk van pakweg zeven minuten. Dan is er nog een project met werk van de avant-gardistische componist Heiner Goebbels. Met het ensemble Insomnio spelen we een concert helemaal gewijd aan zijn oeuvre in het Muziekgebouw aan het IJ. Ook Heleen speelt daar dan mee! Het wordt een buitengewoon muzikale maand.

Bernadette heeft weer tijd om te studeren

Allereerst de allerbeste wensen voor 2019! Na een superdruk najaar van 2018 heb ik in de maand januari tijd om weer eens lekker te studeren. Dat heeft een reden: voor onze Salon op de Olympus concerten natuurlijk en op 6 februari geef ik mijn afscheidsconcert van het ASKO|Schönberg, de moderne muziekgroep waar ik meer dan 25 jaar lid van was. Het project heet Schaatskoorts en ik vertel een verhaal met elementen erin die een rode draad in mijn leven zijn; schaatsen en altviool spelen en de inspiratie die het elkaar geeft. Ik speel er op 4 verschillende altviolen met 3 verschillende stemmingen, 3 verschillende strijkstokken, 2 piano's, 2 pianisten en 2 blazers. Onze VSS pianist Bart en klarinettist Frank zijn de spelers in het Kegelstatt-trio van Mozart.

Ik verheug me ook zeer op het strijkkwintet met 2 celli van Schubert met de VSS; een waar meesterwerk. Daarna duik ik weer 3 weken onder in Monte Carlo om de prachtige opera Ariodante van Händel te spelen.

Heleen en haar fans

Wat het muzikleven zo langzamerhand binnensluipt zijn jubileumconcerten van fans. Mensen die ter gelegenheid van hun ...-ste verjaardag als cadeau hun vrienden trakteren op een (huis)concert. We stellen dan in nauw overleg een programma samen en iedereen heeft een feestelijke middag. Zo af en toe worden zelfs compositie-opdrachten gegeven die speciaal voor de gelegenheid worden geschreven. Op die manier creëren we met elkaar toch een soort 21ste-eeuwse salon. Weg uit de anonieme zalen en terug naar intimiteit, niets tastbaars behalve een onvergetelijke ervaring.

Vriendenbijeenkomst

Met alle nieuwe Vrienden die de afgelopen maanden de VSS Vriendenclub hebben versterkt zijn we op 15 januari 2019 in Splendor in Amsterdam bijeengekomen voor een borrel met muziek en verhalen over muziek. Het programma bestond uit lopende zaken: dingen waar we op dit moment mee bezig zijn en waar we wat over te vertellen hebben, repertoire dat we juist aan het studeren zijn (mits toonbaar :) en een lezing over een interessant onderdeelje van het gigantische muziekuniversum.

Nieuwe vrienden mogen zich te allen tijde melden en zijn ook een volgende keer van harte welkom. Onze nieuwe cd met de Pianokwartetten van Beethoven die in het Beethovenjaar 2020 verschijnt, is het welkomstgeschenk aan elke nieuwe en bestaande Vriend.

Wilt u Vriend, Baron of Kapellmeister worden van de Van Swieten Society en een vriendenmiddag van de Van Swieten Society bijwonen? Voor € 35 per jaar bent u al vriend. Ga naar www.vanswietensociety.nl/vriendenkring-van-swieten-society/ of vraag ernaar bij de musici.

Het volgende, dit seizoen alweer laatste concert door de Van Swieten Society:

Maandag 1 april - Hertz - 20.00 uur
Clara, de geniale weduwe

Clara Wieck past in het rijtje wonderkinderen met Schubert, Mendelssohn en Liszt. Op haar achtste concerteerde ze al in heel Europa op internationale podia en op haar tiende verschenen haar eerste werken in druk. De liefde en haar huwelijk met Robert Schumann inspireerde beiden tot romantische muziek in de ware zin van het woord. Na Roberts aftakeling en vroegtijdige dood werd Clara de beroemdste pianiste van haar generatie. Ze werd door Brahms geëerd en bewonderd om haar virtuositeit, haar composities en haar innerlijke kracht. Haar muzieksalon werd bezocht door de beste musici ter wereld. Omdat de Van Swieten Society er helaas niet bij kon zijn, brengt het ensemble zelf zo'n soirée tot leven.